

Allmänt

1950-talet är århundradets designperiod! Arkitektur och hantverk uttryckte den glädje och det framtids hopp som genomsyrade hela samhället efter kriget. Dekorativa inslag fick nu större utrymme och nya material och former introducerades. Asymmetri, materialkombinationer, burspråk och smidesdetaljer i räckan var typiska för tiden. Neonskyltar slog igenom och visar på framåtanda och optimism.

Småhusområden växte fram där radhus och kedjehus blev allt vanligare hustyper. Stor hänsyn tas till hur naturen på platsen ser ut och man anpassar byggnaderna till terrängen.

Kiruna fick stadsrättigheter 1948 och under 50-talet har staden ett ekonomiskt uppsving då rådande högkonjunktur gynnar LKAB som expanderar. Följden blir en explosionsartad befolkningsuppgång och för första gången anläggs nya områden utanför ursprungliga stadsplanen såsom Triangel, Lombolo och Luossavaara. Det sker även förtätningar av flerbostadshus i befintliga områden. Punkthus är en nyhet i Sverige under 1940-talet men i Kiruna byggs de först under detta decennium. Under perioden börjar även saneringen av centrum när den äldre trähusbebyggelsen börjas rivas.

Fasader – material och färgsättning

Puts och tegel var de vanligaste fasadmaterialen och ofta kombinerades de i samma byggnad och då och då även med trä. Putsarkitekturen varierades i det oändliga där spritputs kunde ha olika grov struktur, putsen kunde vara kvastad eller brädriven, helt slät eller ha inslag av t.ex. glimmer eller marmor, så kallad ädelputs. Typiskt var de putsade fasaderna i olikfärgade fält, med horisontella och vertikala band.

Kulörerna var mustiga och varma i toner av grågrönt, rödbrunt, grågult och gråblått eller pastell på både puts och träfasader. I grupphusområden har varje hus sin egen färg.

Takform och taktäckningsmaterial

Traditionella sadeltak dominerade, men nu hade de brantare lutning än under 40-talet. Mot slutet av decenniet återkom funkisens låglutande pulpettak. Vanligtvis täcktes taken av tegelpannor, men papp, svart och röd plåt fortsatte att vara alternativ. Skiffer och kopparplåt förekom, men då så gott som uteslutande på mer påkostade flerbostadshus.

Fönster

Fönstren placerades något indragna i fasadlivet och omfattades gärna med halvstenstegel i rullskift. På byggnader med spritputs kunde de vara markerade med ett band av slätputs i avvikande kulör.

Nya former prövades. Stora och små fönster, mångkantiga eller mer traditionella, fönster med avfasade hörn som romber eller åttkanter; allt kunde blandas. Pivothängda fönster var en nyhet. Burspråk kommer tillbaka, lätt utskjutande eller vinklade.

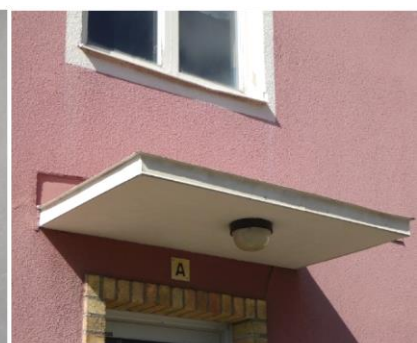
Fönstren målas oftast vita, men kunde även målas i någon mustig kulör. Exklusiva material som teak förekommer.

Entréer och balkonger

Entréerna accentuerades. Omfattning av tegel eller puts var vanligt och trapphus framhävdes ofta med fönster i avvikande form. Räckan utformades av smidesjärn med geometriska former. Skärmtak var nätta och plåttäckta, men entrén kunde som skydd också vara indragen i fasaden. Ibland förekom kakel som utsmyckning vid entrén.

Material i dörrblad och foder är samma och kan vara ek, ädelträ eller måla med djup mönsterbild. År det målat är det en mättad kulör i vitt, brunt eller grönt. Ljusinsläpp på dörrar var vanliga och kunde vara långsmala eller ha rutor med avfasade hörn.

Balkongräckan utförs i elegant smide med olika geometriska mönster eller en balkongfront av sinus-korrigerad plåt.

1950-tal

Var varsam

- Var rädd om originalen
- Låt byggnadens egenskaper och karaktär vara utgångspunkten för framtida åtgärder
- Begränsa ingreppen. Bevara och reparera det som fungerar
- Välj lösningar och material som stämmer överens med byggnadens gestaltning och tekniska utförande och underlätta ett långsiktigt underhåll
- Rådgör på ett tidigt stadium med brukare, kommun och antikvarisk expertis

Varsamhetskravet hittar du i 8 kap. 17§ Plan-och bygglagen

LÄSA MER

Så byggdes villan: Svensk villarkitektur från 1890 till 2010. Formas (2010)

Så byggdes husen 1880-2000. Formas (2003)

www.varsamt.org